

НАКАЗАТЕЛНОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО, ВИДЯНО ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ЧЛ. 78а НК

Георги Кузманов

Бургаски свободен университет

Резюме: Статията има за цел да покаже последователно как е променян и допълван чл. 78а в периода от създаването на института до днес. Общо взето може да се заключи, че текстът е белязан от всички основни недостатъци на наказателното законодателство: слабо познаване на самия НК и неговите принципи; неспособност да се предвиди как ще действа определен текст и какви проблеми би създавал в практиката; нежелание да се обмисли по какъв начин нормата съдейства за постигане целите на наказателния закон и на наказанието.

Ключови думи: освобождаване от наказателна отговорност; чл. 78а НК, наказателно законодателство; наказателна политика.

CRIMINAL LAW-MAKING AS SEEN ON THE EXAMPLE OF ART. 78a CC

Georgi Kuzmanov

PhD student, Burgas Free University

Abstract: The article aims to consistently show how Art. 78a all amendments and supplements in the period from the origination of the institute to the present day. In general, it can be concluded that the text is marked by all the main shortcomings of criminal legislation: poor knowledge of the Criminal Code itself and its principles; inability to predict how a certain text will operate and what problems it would create in practice; unwillingness to consider how the norm contributes to achieving the goals of the criminal law and punishment.

Key words: release from responsibility; Art. 78a CC, criminal law-making; criminal policy.

1. Преди вече шест години публикувах статия относно някои нерешени проблеми при прилагането на чл. 78а НК.¹ Тогава констатирах, че част от тях се дължат на пропуски в законодателството. Статията остава актуална и досега, което сочи, че мерки за поправяне на недостатъците не са взети. Същевременно законотворчеството е повече от интензивно – само през миналата година НК е изменен и допълван 9 пъти. Ето защо изглежда уместно да се направи преглед на еволюцията на чл. 78а, за да може чрез проследяване пътя на законодателната мисъл и практика от приемането на

¹<https://news.lex.bg/%d0%bd%d1%8f%d0%ba%d0%be%d0%b8-%d0%bd%d0%b5%d1%80%d0%b5%d1%88%d0%b5%d0%bd%d0%b8-%d1%85%d0%b8%d0%bf%d0%be%d1%82%d0%b5%d0%b7%d0%b8-%d0%bf%d1%80%d0%b8-%d0%bf%d1%80%d0%b8%d0%bb%d0%b0%d0%b3%d0%b0%d0%bd/>

текста през 1982 г. до последното (12-то засега) изменение през 2025 г. да се направят някои изводи относно методите на законодателстване.

2. При началното регламентиране на института на освобождаването от наказателна отговорност с налагане на административно наказание² бяха въведени следните изисквания, за да може да бъде приложена разпоредбата. На първо място – тя е приложима само спрямо пълнолетни лица. Освен това се посочва, че лицето следва да е с ниска обществена опасност (ал. 1, б. „б“). Критериите за оценка на степента на обществена опасност на дееца към това време са установени от съдебната практика и принципно по този въпрос не е имало колебания. Вероятно, за да се акцентира върху важността на тези показатели и за да се избегнат показните прояви на разкаяние, законодателят е изтъкнал специално две изисквания, които общо взето са критерии за оценка на обществената опасност на субекта: деецът да не е осъждан за престъпление и да не е бил освобождаван от отговорност по реда на Глава осма (ал. 2) и освен това, ако с деянието са причинени имуществени вреди, те трябва да са възстановени или поне възстановяването им да бъде обезпечено (ал. 3).

Що се отнася до степента на обществена опасност на деянието е използван формален критерий, не позволяващ разноречива практика и колебания – размерът на предвиденото наказание за извършеното престъпление – до 1 год. лишаване от свобода или друго, по-леко наказание, ако престъплението е умишлено и до 2 год. лишаване от свобода или друго, по-леко наказание, ако престъплението е извършено по непредпазливост.

От казаното могат да бъдат направени следните изводи: текстът не е приложим спрямо лица, които са осъждани, при това законът не прави уговорка дали това може да бъде за извършено умишлено или непредпазливо престъпление, от общ или от частен характер и дори не се посочва видът на наложеното наказание. Разпоредбата е неприложима и ако деецът е бил освобождаван от наказателна отговорност по който да е ред, предвиден в Глава осма от НК.³

Тук следва да отбележим, че ако по отношение на предходните осъждания реабилитацията би заличила последиците им, това би премахнало пречката за прилагане на чл. 78а. Не така стои въпросът, ако лицето е било освобождавано от наказателна отговорност. Този институт не се влияе от реабилитацията, тъй като лицето не е осъждано и следователно няма как да бъдат заличени негативните последици от него. Това позволява да се мисли, че може би идеята на законодателя е била освобождаването от наказателна отговорност да е еднократна възможност.⁴ Можем да считаме, че съдебната практика е имала известни колебания по този въпрос, който по-късно е решен в смисъл, че институтът е приложим, ако е изтекла 1 година от изпълнението на възпитателните мерки, определени по реда на чл. 75 или чл. 77 или от изпълнението на административното наказание, наложено по чл. 78а.⁵

² ДВ, бр. 28 от 9 април 1982, в сила от 1 юли 1982 г.

³ Към този момент е било възможно освобождаването от наказателна отговорност да бъде заменено с мерки за обществено въздействие – предаване на материалите за разглеждане на делото от другарски съд и предаване на обществено поръчителство.

⁴ Подобно наказателнополитическо решение не е лишено от разум, макар че се нуждае от по-сериозно аргументиране.

⁵ Постановление на Пленума на ВС № 7 от 1985 г., точка 4.

Колкото до изискването да бъдат възстановени или обезпечени вредите, то е свързано само с уточнението, че те трябва да бъдат имуществени, без да се специфицира дали се касае за съставомерни или несъставомерни вреди.

Първоначалният замисъл е, при определените условия, освобождаването от наказателна отговорност чрез налагане на административно наказание, да бъде в правомощията на прокурора или съда (според етапа на наказателното производство), стига да е налице, наред с другите две, кумулативно едно съществено условие, оставено изцяло на преценката на правоприлагащия орган – „целите на наказанието да могат да се постигнат и по този начин“ – буква „в“ на ал. 1 от чл. 78а НК. Това ще рече, че наложеното административно наказание, с оглед обществената опасност на извършеното конкретно деяние и на дееца, следва да остави в обществото усещането за получено адекватно възмездие⁶. Законодателят е обърнал внимание преди всичко на личността на извършителя, за да може съответният орган, въз основа на събраните доказателства, да прецени както обществената му опасност, така и евентуалната специалнопревантивна роля, с оглед на обстоятелството, че замяната на наказателната отговорност с административно-наказателна не се отчита при установяване на съдимостта. При това правоприлагащият орган е длъжен да прецени спецификата на личността на извършителя, общественото му положение и резултата (разликата за извършителя) от осъждането или наложената глоба като административно наказание, с оглед очаквания обществен отзвук.

Предвиденото административно наказание е глоба от сто до хиляда лв., като размерът ѝ не може да надвишава този, който е посочен в съответната норма на Особената част, ако за извършеното престъпление може да бъде наложена глоба. Съпоставен със стандарта на живота и съответно размера на средната работна заплата към онзи момент, размерът на наказанието глоба изглежда оправдан, вкл. и от гледна точка на възможността за максималната му индивидуализация.

При тази редакция следва да се отбележи, че за прилагането на разпоредбата е необходимо при всички случаи да има налице завършено досъдебно производство, т. е. деянието, авторството и вината на дееца да са установени със средствата на наказателния процес.

Следва да се отчете доброто намерение да бъде разширен каталогът от възможности за освобождаване от наказателна отговорност, което отговаря на тенденциите в наказателната политика не само у нас, но и в Европа и е отговор на провежданата по това време „диференциация на отговорността“ – едновременно засилване на репресията, съчетано с отказ от наказване на по-леките случаи на престъпление. Вероятно подтик за създаването на този институт е дал чл. 59а от НК на Полската народна република⁷, но законодателят не се е погрижил по-ясно да отграничи случаите, при които може да бъде приложен чл. 78а от доста сходните хипотези, предвидени в чл. 424 и най-вече от тези на създадения по същото време чл. 218б НК, което е основание за сериозни колизии, доколкото и трите разпоредби съществуват и действат едновременно и до ден днешен.

3. Първото изменение на текста през 1993 г.⁸ засяга само размера на предвиденото наказание „глоба“, което е оправдано с оглед промените в икономическата обстановка в страната и започналите инфлационни процеси. Следващото изменение – от

⁶ Велчев, Б., Обществената опасност и българското наказателно право, С., Ciela, 2017 г., стр. 27

⁷ Dzennik Ustaw.1969.13.94

⁸ ДВ, бр. 10 от 5 февруари 1993 г.

1997 г.⁹ е продиктувано от същите съображения – промяната на курса на лева, въвеждането на валутен борд и пр.

4. Изменението от 2000 г.¹⁰ обаче засегна основни положения, залегнали в идеята на чл. 78а, поради което следва да бъде предмет на по-обстоятелствен анализ.

На първо място беше отнето правомощието на прокурора да приложи разпоредбата. Това е обосновано, тъй като, според тогавашното (а и сегашното) разбиране на законодателите, прокурорът не може да бъде административнонаказващ орган. Тук следва да отбележим непоследователността на законодателя, което прави това решение неясно, тъй като в НПК към този момент¹¹ съществува разпоредбата на чл. 162, която, съгласно ал. 1, позволява на органа, неизпълнил задълженията си по връчване на призовки и книжа да бъде налагана глоба до 500 лв., която не може да бъде определена като нищо различно от административно наказание. Този текст е възпроизведен като чл. 182 в действащия НПК; в алинея трета се посочва, че актът за налагане на глобата може да бъде обжалван пред съответния първоинстанционен съд, което пък от своя страна подлежи на обжалване по реда на Глава двадесет и втора. Логично е да се мисли, че както може да бъде обжалвано постановлението на органа на досъдебното производство за налагане на глоба напр. във връзка с процедурата по призоваване, така би могло да подлежи на съдебен контрол и постановлението на прокурора по чл. 78а НК. Поради какви причини законотворците са приели, че едноличният съдия може да бъде облечен с общественото доверие да наложи административно наказание глоба, съотв. обществено порицание, за разлика от едноличния прокурор, не намира обяснение в мотивите на законодателя. Достатъчно е да се направи съпоставка и с разпоредбата на чл. 61 от НК, който предоставя практически идентични правомощия на прокурора, вкл. и преди образуване на досъдебно производство, за да се види, че логиката на законотворците не издържа. Елементарното възражение за процесуална икономия също е останало извън вниманието им. Това едва ли би могло да се приеме за облекчаване на правосъдието, но явно съображенията, макар и да не са обявени в мотивите, са били други и вероятно са проява на вече очертаващата се обща тенденция за ограничаване правомощията на прокуратурата. При действието на настоящото законодателство и установената практика едва ли може да се допусне връщане на това правомощие на прокурора. Това би обезсмислило изцяло Глава двадесет и осма от НПК.

Второто изменение още по онова време предизвика редица сериозни възражения, тъй като диспозитивното прилагане на чл. 78а беше заменено с императивно. Крайно неясните мотиви, наложили изменението, се свеждат до съображенията „да се облекчи правосъдието“ и „да се закрие корупционна ниша“, тъй като възможността по преценка на съда да се приложи или не чл. 78а създавала предпоставки и изкушения за неправомерно поведение от страна на съдиите.¹² Аргументи в полза на това твърдение не бяха изложени, тъй като обективно няма данни през изминалите до тогава години за каквито и да било злоупотреби. Безспорно, „каквито е да са съдиите, те са

⁹ ДВ, бр. 62 от 5 август 1997 г.

¹⁰ ДВ, бр. 21 от 17 март 2000 г.

¹¹ Става дума за НПК от 1974 г. (ДВ, бр. 89 от 15 ноември 1974 г., отм. ДВ, бр. 86 от 28 октомври 2005 г.)

¹² Трябва да се посочи, че тези мотиви са излагани в пресата или в електронните медии при интервюта. Официални мотиви не могат да бъдат намерени на сайта на Народното събрание.

винаги хора¹³, но по силата на закона за всички останали случаи са им предоставени значително по-големи правомощия, вкл. и върху свободата на гражданите. Същевременно може да се твърди, че когато прокуратурата не е била съгласна с прилагането на този институт, съдебните решения са били протестирани и поради това са били обект на инстанционен съдебен контрол. За съжаление не може да се отрече, че с изменението на текста по този начин беше хвърлена сянка на съмнение за възможна „продажност“ на съдиите, които осребряват чрез „вратичка в закона“ вътрешното си убеждение – крайно необосновано и във висша степен обидно.

Всички опити да се изложат аргументи в полза на противната теза не получиха необходимата популярност, а и до този момент не са взети под внимание¹⁴.

Тук следва да добавим и обстоятелството, че за предходния близо двадесет годишен период по прилагането на текста не са били събрани достоверни криминологични данни за последващото поведение на наказаните по този ред лица, с оглед евентуалния и очакван резултат на генералната и особено на специалната превенция. Сред магистратите и сега господства мнението, че тази процедура по същество не играе никаква роля по отношение на мнозинството от наказаните лица, тъй като се считат за неосъждани, а самите те за ненаказани. При съществуващите разлики в имущественото положение на различните лица и на практика по събирането на вземанията на държавата от наложените глоби, може да се твърди, че самото имуществено наказание в много случаи не играе особена роля.

Това ново принципно положение е свързано и с още едно изменение, които не само допълнително разшири приложното поле на чл. 78а, но и постави под въпрос наказателнополитическите съображения, довели до тази промяна във вижданията. Предвиденият за извършените престъпления предел на размера на наказанията бе увеличен от една на две години лишаване от свобода за умишлените и от две на три години лишаване от свобода за непредпазливите престъпления. Заедно с това в буква „б“ на ал. 1, която замести разпоредбата на ал. 2 на чл. 78а се посочва, че лицето не следва да е осъждано за престъпление от общ характер, което означава, че евентуално осъждане за престъпление от частен характер не е пречка за освобождаването от наказателна отговорност.

Вероятно с цел редакционно подобряване на нормата условията за прилагането ѝ – деецът да не е осъждан или освобождаван от наказателна отговорност, както и да бъдат възстановени причинените вреди – бяха инкорпорирани в текста на ал. 1, като съответно ал. 2 и 3 бяха отменени. Добре е да споменем също, че за да бъде деецът освободен от наказателна отговорност, законът изисква да са налице **едновременно** всички предпоставки. Каква е целта на това уточнение не е ясно, при положение, че изпълнението на посочените в закона условия е категорично задължително, за да се пристъпи към освобождаване от отговорност, но тази „едновременност“ настъпва в един по-късен момент. Ако наказанието за извършеното деяние е известно по дефиниция и следва от текста на съответната норма, липсата на съдимост може да се установи към момента на образуване на производството, то възстановяването на причинените вреди е възможно почти винаги в един доста по-късен момент – най-малкото след установяването им.

¹³ *Робеспьер, М.* Революционная законность., стр. 73

¹⁴ Вж. напр. *Гунева, М.* По въпроса за измененията в чл. 78а НК. // „24 часа“, бр. 98 от 10.IV. 2006 г., стр. 34; *Груев, Л.* Наказването за престъпление, стр. 89, както и *Марков, Пр.* Последници от съдимостта в българското законодателство. С., Авалон, 2022 г., стр. 42.

5. Изменението от 2005 г.¹⁵ прави още една сериозна крачка в разширяване приложното поле на чл. 78а. Съгласно ал. 1 освобождаването от наказателна отговорност по този ред се отнася до лицата, извършили умишлено престъпление, наказуемо с лишаване от свобода до три години или престъпление по непредпазливост, наказуемо с лишаване от свобода до пет години (и в двата случая е посочено, че това се отнася и за евентуално предвидените други, по-леки наказания).

Заедно с това в приложното поле на нормата вече са обхванати и непълнолетните. В проекта за нов НПК в § 4. от Преходните и заключителни разпоредби се предвижда създаването на нова ал. 6 в чл. 78а с текст „Когато са налице основанията по ал. 1 и деянието е извършено от непълнолетно лице, съдът го освобождава от наказателна отговорност. В този случай съдът може да наложи на дееца административно наказание обществено порицание.“ В мотивите това е отразено накратко: „Приемането на нов НПК налага със заключителните разпоредби към него да бъдат извършени промени и в следните закони – в НК – относно приложимостта на института на чл. 78а към непълнолетните.“¹⁶ Очевидното възражение, което може да предизвика това предложение е, че при описаната хипотеза съдът *може* да наложи на непълнолетния административно наказание. С други думи, това е негово решение и законът мълчи как следва да се постъпи, когато предпоставките са налице, но съдът е преценил, че не желае да определи административно наказание.

В крайна сметка тези, можем да ги наречем драстични, изменения са очертани в § 5 от Преходните и заключителни разпоредби на НПК, което значи, че законодателят не е счел за необходимо да мотивира подробно това решение, извън цитирания по-горе лаконичен аргумент. Не е известно да са приложени към законопроекта данни за практиката по прилагането на разпоредбата на чл. 78а, нито криминологични изследвания за резултатите от действието ѝ, което би могло да осветли защо е предприето разширяването на приложното ѝ поле чрез увеличаване размера на предвидените наказания. Но, ако все пак можем да си измислим някакво обяснение за промяната, засягаща пълнолетните, все пак остава въпросът кое е наложило в този момент да се изменя режимът на освобождаване от отговорност на непълнолетните, без елементарна преценка как това ще се отрази на мирогледа и бъдещото им поведение. Внимателният анализ на нормите на новоприетия НПК не водят до заключението, че са налице такива изменения в режима на наказване на непълнолетните, които да обосновават подобна стъпка. Все пак трябва да се признае, че законодателят се е погрижил да подбере подходящи за непълнолетните административни наказания и да ги диференцира с оглед на възрастта – до и над 16 навършени години.

По мои повърхностни наблюдения това е един от първите, ако не и първият случай, когато съществени законодателни промени се реализират чрез преходните и заключителни разпоредби на други закони. Тази практика в момента процъфтява и е стигнала до положение, при което връзка между „главния“ акт и изменения чрез преходните разпоредби просто липсва. Предимството на измененията чрез преходните и заключителни разпоредби освобождава законодателя не само от необходимостта да се мотивира, но и от задължението да направи оценка на въздействието и прогноза за очакваните резултати в течение на следващите поне пет години, което е откровено

¹⁵ ДВ, бр. 86 от 28 октомври 2005 г.

¹⁶ <https://www.parliament.bg/bg/bills/ID/11311>. Сигнатура на законопроекта 502-01-38, дата на постъпване 25. 05. 2005 г.

нарушение на Закона за нормативните актове¹⁷ и правилника за прилагането му и отразява пренебрежителното отношение към правото и към обществения интерес¹⁸.

6. Към този момент това е връхната точка в либерализацията на освобождаването от наказателна отговорност по чл. 78а НК. В следващите години към разпоредбата, освен увеличаването на размера на административното наказание глоба – от хиляда до пет хиляди лв. – към текста се добавят основно ограничения. През 2006 г.¹⁹, в ал. 6 беше посочено, че институтът е неприложим, ако с деянието е причинена тежка телесна повреда или смърт или деецът е бил в пияно състояние, както и при множество престъпления.²⁰

От този момент нататък непълнолетните са изключени от предметния обхват на чл. 78а, тъй като текстът на ал. 6 е вече с променено съдържание и изобщо не споменава тази категория лица. В този случай е нарушен основен принцип в наказателното законодателство, отразен и в разпоредбата на чл. 11, ал. 3 от Закона за нормативните актове – отмяната на определена норма или режим да се осъществява с изрична норма.²¹ Що се отнася до отрицателната предпоставка „деецът да не е бил в пияно състояние“, тя породила почти веднага спорове и разноречива практика, наложила тълкуване.

7. Доказателство за непоследователната политика по отношение на освобождаването от наказателна отговорност по чл. 78а е допълнението от 2010 г.²², с което се възстановява възможността разпоредбата да бъде приложена по отношение на непълнолетните. Традиционно мотивите не предлагат обяснение. Както през 2006 г. тази категория извършителите беше изключена от приложното поле на текста, така и сега аргументацията е крайно обща, без да се засяга въпросът защо предходната промяна е отчетена като грешка и кои причини налагат да се възстанови предходното положение.²³ Законодателят се задоволява само да посочи, че институтът следва да намери приложение по отношение на непълнолетните извършители на престъпления, наказателната отговорност на които да се замени с административнонаказателна или с възпитателни мерки, тъй като действащото законодателство поставя тази категория лица

¹⁷ Закон за нормативните актове. Обн. ДВ. бр. 27 от 3 април 1973 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 34 от 3 май 2016 г.

¹⁸ Не бива да пренебрегваме и възможността по този начин тихомълком и „през задния вход“ да бъдат лансирани промени, които биха предизвикали негативни реакции или най-малкото неудобни въпроси.

¹⁹ ДВ, бр. 75 от 12 септември 2006 г.

²⁰ § 14. В чл. 78а се правят следните изменения:

1. В ал. 1 думите „от петстотин до хиляда лева“ се заменят с „от петстотин до пет хиляди лева“.

2. Алинея 6 се изменя така:

„(6) Алинея 1 - 5 не се прилагат, ако причиненото увреждане е тежка телесна повреда или смърт, или деецът е бил в пияно състояние, както и при множество престъпления.“

²¹ Ако се обърнем към който и да е учебник по наказателно право ще видим, че това правило се счита за категорично и абсолютно неоспоримо. Вж. *Ненов, Ив.* Наказателно право на НРБ. Обща част. Второ изд. С., Наука и изкуство, 1972, стр. 115; *Стойнов, Ал.* Наказателно право. Обща част. Второ изд. С, Ciela, 2019, стр. 112; *Марков, Р. и колектив.* Наказателно право на Република България. Обща част. Ciela, 2022 г., стр. 53-54.

²² ДВ, бр. 26 от 10 април 2009 г.

²³ <https://www.parliament.bg/bg/bills/ID/9720>. Сигнатура на законопроекта 902-01-48, дата на постъпване 18. 11. 2009 г.

в неравноправно, по-тежко наказателноправно положение спрямо пълнолетните извършители на престъпления. В тази връзка е интересно да се отбележи, че в новата редакция на ал. 6 е премахната възрастовата диференциация и административно наказание „обществено порицание“, както и възпитателна мярка могат да бъдат приложени по отношение на всички непълнолетни, без оглед на достигнатата възраст, както това беше предвидено през 2005 г.

Като посочва, че чл. 78а е „един от най-често прилаганите институти на Общата част на НК“ законодателят отбелязва, че той представлява „значимо облекчаване на наказателноправната сфера на извършителя на престъплението“, но предвиденият минимален размер на наказанието глоба „не е достатъчен, за да гарантира трайна превенция на последващо общественоопасно поведение“, което предполага увеличаване на размера му. Това води в крайна сметка до увеличаване не само на минималния, но и на максималния размер на санкцията от 1000 до 5000 лв.

Изменението от 2010 г. добавя още една отрицателна предпоставка за освобождаване от отговорност – деянието да не е извършено спрямо орган на власт при или по повод изпълнението на службата му. Законодателят не обсъжда защо, в нарушение на установената в закона практика, са пропуснати представителите на обществеността.

Любопитно е да се отбележи и нещо друго – в законопроекта се предлага в 78а, ал. 1, буква “б” изрично да се предвиди, че „привилегиата ще може да намери приложение в случаите на обезвреда на съставомерните, а не на всички възможни имуществени вреди от престъплението“. Като аргумент се сочи това, че в производството по чл. 375 и сл. от Наказателно-процесуалния кодекс не се допуска конституирането на пострадалия в качеството на граждански ищец и частен обвинител. Изглежда при обсъждането идеята не е намерила подкрепа, тъй като в буква „в“ се сочи, че на възстановяване подлежат имуществените вреди, без да се специфицира характерът им.

7. Поредното допълнение е осъществено през 2017 г.²⁴ и единствено може да се нарече логично обосновано – след като пияното състояние изключва възможността за прилагане на чл. 78а, толкова повече това следва да се отнася към състоянието, предизвикано от употреба на наркотични вещества и техните аналози.

8. Нови две изменения са последвали през 2023 г. Едното е допълнение към ал. 7 на чл. 78а НК.²⁵ Промяната има чисто материалноправен характер и се изразява в уточнение към реформата от 2010 г., изключваща от предметния обхват на разпоредбата на чл. 78а НК деянията, извършени по отношение на орган на власт при или по повод изпълнението на службата му. Очевидно законодателят е сметнал, че обществената опасност на престъпленията обида и клевета не е достатъчно висока, поради което е приел, че спрямо тези престъпления може да се приложи чл. 78а НК, още повече, че по силата на чл. 161 НК те са обявени за престъпления от частен характер.²⁶

От чисто практическа гледна точка значителен интерес представлява процесуалната промяна, осъществена чрез изменение в НПК – новият чл. 375а НПК.²⁷ Законодателят е дал възможност, когато след приключване на разследването се установи, че са налице предпоставките за прилагане на чл. 78а по предложение на прокурора или

²⁴ ДВ, бр. 54 от 5 юли 2017 г.

²⁵ ДВ, бр. 67 от 4 август 2023 г.

²⁶ ДВ, бр. 26 от 30 март 2004 г.

²⁷ ДВ, бр. 48 от 2 юни 2023 г.

на защитника да бъде сключено споразумение и съответно процедурата да протече нататък по реда на Глава двадесет и девета НПК (чл. 375а, ал. 1 НПК). Съгласно ал. 3 съдът може да одобри споразумение и в производството пред първата инстанция, ако споразумението е постигнато преди приключване на съдебното следствие. Мотив за това допълнение е „да се стимулира по-бързото приключване на тези досъдебни производства.“²⁸

Предимствата за дееца се състоят в това, че със споразумението може да се наложи глоба под минималния размер от 1000 лв., предвиден в ал. 1 на чл. 78а и може да не се наложи кумулативното административно наказание, ако такова е предвидено за съответното престъпление (ал. 2, чл. 375а НПК). Както лесно може да се предположи това нововъведение има значителен успех в практиката, тъй като допълнително облекчава отговорността на виновния.²⁹ Вярно е, че от години в доктрината, а и в практиката се говори, че е излишно провеждането на пълно досъдебно производство, за да може накрая процесът да приключи с налагане на административно наказание. Би следвало обаче да се помисли по-скоро за избягване на тази излишна тромавост в процедурата по друг начин, а не чрез създаване на допълнителни привилегии за лице, което в крайна сметка е извършило престъпление, а това руинира постигането на специално- и генералнопревантивните цели на наказанието.

9. Последното засега изменение е също с процесуален характер. Новото положение прецизира поведението на прокурора при изготвяне на постановление, с което предлага на съда да освободи дееца от наказателна отговорност с налагане на административно наказание, в случаите, когато е повдигнато обвинение за престъпление, включено в списъка по ал. 1 на чл. 83 ЗАНН. Новосъздадената ал. 2 на чл. 375³⁰ разпорежда в такива случаи да се приложи съответно чл. 246, ал. 5 НПК.

Разпоредбата на чл. 246, ал. 5 е също нова³¹ и третира въпроса за лицата за призоваване в съдебно заседание, ако обвинението е за престъпление, посочено в чл. 83а ЗАНН. Става дума за юридическото лице, спрямо което са налице основанията за налагане на санкция по чл. 83а, ал. 1 или 2 от Закона за административните нарушения и наказания, както и лицата, които представляват юридическото лице. Макар и в текста да става дума за обвинителния акт, изричното преpraщане към ал. 5 на чл. 246 НПК позволява да се заключи, че и към постановлението на прокурора следва да се приложи мотивирано предложение за налагане на санкция на заинтересованото юридическо лице. За пълнота на изложението по въпроса следва да посочим, че чл. 78а НК е възможно да бъде приложен спрямо 28 престъпления, включени сред лимитативно изброените в чл. 83а ЗАНН.³²

²⁸ <https://www.parliament.bg/bg/bills/ID/164590>. Сигнатура 48-202-01-46, дата на постъпване 30.12. 2022 г.

²⁹ Още на 23 юни 2023 г. РС – Чирпан по НАХД 2048/2023 одобрява споразумение за освобождаване от наказателна отговорност. Няма статистически данни каква част от одобрените споразумения са по чл. 78а, но по сведения от колеги тази възможност се ползва с голяма популярност.

³⁰ ДВ, бр. 61 от 29 юли 2025, в сила от 31 октомври 2025 г.

³¹ ДВ, бр. 61 от 29 юли 2025, в сила от 31 октомври 2025 г.

³² Това са: чл. 114к, ал. 1; чл. 114р, ал. 1; чл. 153; чл. 154а; чл. 159, ал. 1 и 2; чл.171, ал. 3; чл. 173, ал. 1 и 2; чл. 174; чл. 225б, ал. 1 и 2; чл. 225в, ал. 4; чл. 248а, ал. 1 и 2; чл. 255, ал. 4; чл. 255а, ал. 3; чл. 255б, ал. 4; чл. 256, ал. 3; чл. 260б, ал. 1 и 2; чл. 278в, ал. 1 и 3; чл. 278г, ал. 1 и 3; чл. 283; чл. 305а; чл. 307; чл. 320, ал. 1; чл. 320а; чл. 352, ал. 4; чл. 354а, ал. 5, вр. ал.3 и 4; чл. 354в, ал. 5; чл. 419а, ал. 3.

10. В заключение. В литературата доста се говори за ниското качество на законодателството.³³ Тук се постарах да покажа последователно как е променян и допълван чл. 78а в периода от създаването на института до днес. Общо взето може да се заключи, че текстът е белязан от всички основни недостатъци на наказателното законодателство: слабо познаване на самия НК и неговите принципи; неспособност да се предвиди как ще действа определен текст и какви проблеми би създавал в практиката; откровено нежелание да се обмисли по какъв начин нормата съдейства за постигане целите на наказателния закон и на наказанието. Що се отнася до мотивите – трудно може да се каже, че в тях се съдържат съображения **защо** се предприемат определени промени, а това не само затруднява тълкуването и прилагането на дадена норма, но оставя и впечатление за непоследователност и волунтаризъм.

Литература:

- Велчев, Б.** Обществената опасност и българското наказателно право, С., Ciela, 2017 г.
- Велчев, Б.** Създава ли НК престъпност.// De Jure, 2024 г. том 15, бр. 2, стр. 221–119.
- Груев, Л.** Наказването за престъпление.
- Гунева, М.** По въпроса за измененията в чл. 78а НК. // „24 часа“, бр. 98 от 10.IV.2006 г.
- Кузманов, Г.** Някои нерешени проблеми при прилагането на чл. 78а НК.
<https://news.lex.bg/%d0%bd%d1%8f%d0%ba%d0%be%d0%b8-%d0%bd%d0%b5%d1%80%d0%b5%d1%88%d0%b5%d0%bd%d0%b8-%d1%85%d0%b8%d0%bf%d0%be%d1%82%d0%b5%d0%b7%d0%b8-%d0%bf%d1%80%d0%b8-%d0%bf%d1%80%d0%b8%d0%bb%d0%b0%d0%b3%d0%b0%d0%bd/>
- Ненов, Ив.** Наказателно право на НРБ. Обща част. Второ изд. С., Наука и изкуство, 1972 г.
- Марков, Р. и колектив.** Наказателно право на Република България. Обща част. Ciela, 2022 г.
- Марков, Пр.** Последици от съдимостта в българското законодателство. С., Авалон, 2022 г.
- Стойнов, Ал.** Наказателно право. Обща част. Второ изд. С, Ciela, 2019 г.

³³ Вж. напр. **Велчев, Б.** Създава ли НК престъпност.// De Jure, 2024 г., том 15, бр. 2, стр. 221 – 119.